כיתה ז' | תושב"ע · משנה | שיעור 1 מתוך 4 | 45 דק' | אבות א, א

"משה קיבל תורה מסיני": שרשרת המסירה

🎯 מטרות השיעור

- התלמידים יכירו את מסכת אבות: מסכת של מידות ודרך ארץ בתוך המשנה, ולא של הלכות.
- התלמידים יקראו את משנה א ויסבירו את הפעלים "קיבל" ו"מסר".
- התלמידים ישרטטו את שרשרת המסירה בפרק א, ממשה ועד הלל ושמאי, לפי המשניות.
- התלמידים יסבירו במילים שלהם את שלושת הדברים שאמרו אנשי כנסת הגדולה.

❓ השאלה הגדולה של היחידה

על מה העולם עומד, ומה החלק שלי בזה?

השאלה מלווה את כל ארבעת השיעורים. בכל שיעור מוסיפים לה משנה, ובשיעור 4 כל תלמיד כותב עליה תשובה משלו. כדאי לכתוב אותה על דף גדול ולתלות בכיתה.

🧪 פתיחה: ניסוי מחשבתי

משחק "טלפון שבור" (3 דקות): המורה לוחש לתלמיד הראשון בשורה משפט של 10 מילים, וכל תלמיד מעביר אותו בלחישה לבא אחריו. האחרון אומר בקול מה שמע. משווים למשפט המקורי.

שאלת ניסוי מחשבתי: **מה היה קורה למשפט אם היה עובר לא 10 תלמידים, אלא 40 דורות?** ומה צריך כדי שמשהו חשוב יעבור בלי להשתבש? אוספים תשובות על הלוח (מורה טוב, תלמיד קשוב, לחזור הרבה, לכתוב...). מכאן עוברים למשנה: הפרק פותח בשרשרת של אנשים שקיבלו ומסרו.

📖 הסבר למורה

מסכת אבות נמצאת בסדר נזיקין, אבל היא שונה משאר המסכתות במשנה: אין בה כמעט הלכות, אלא דברי מוסר ומידות. הפרק הראשון פותח בשרשרת המסירה: משה קיבל את התורה מסיני ומסר אותה ליהושע, יהושע לזקנים, הזקנים לנביאים, והנביאים לאנשי כנסת הגדולה. משם ממשיכה השרשרת: שמעון הצדיק "משירי כנסת הגדולה", אנטיגנוס איש סוכו, ואחריו חמישה זוגות של חכמים, עד הלל ושמאי.

הרע"ב (ר' עובדיה מברטנורא) שואל למה מסכת של מידות פותחת דווקא בשרשרת הזאת, ומפרש: כדי לומר שהמידות במסכת לא הומצאו על ידי החכמים, אלא גם הן נאמרו בסיני. זה פירוש שלו, ונציג אותו לתלמידים כפירוש.

בסוף המשנה שלוש עצות של אנשי כנסת הגדולה: להיות מתונים בדין, להעמיד תלמידים הרבה, ולעשות סייג (גדר) לתורה. בשיעור הזה מספיק שהתלמידים יבינו כל עצה במשפט אחד ויתנו לה דוגמה מהחיים.

זרמים: מתאים לממלכתי-דתי ולממלכתי. בכיתות ממלכתיות אפשר להדגיש את רעיון ה"מסירה" בין דורות; בחמ"ד אפשר להרחיב בפירוש הרע"ב על "תורה מסיני".

📜 המקור (המשנה מתוך ספריא, נוסח תורת אמת; רע"ב מתוך ספריא)

משנה, אבות פרק א, משנה א

משֶׁה קִבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי, וּמְסָרָהּ לִיהוֹשֻׁעַ, וִיהוֹשֻׁעַ לִזְקֵנִים, וּזְקֵנִים לִנְבִיאִים, וּנְבִיאִים מְסָרוּהָ לְאַנְשֵׁי כְנֶסֶת הַגְּדוֹלָה. הֵם אָמְרוּ שְׁלֹשָׁה דְבָרִים, הֱווּ מְתוּנִים בַּדִּין, וְהַעֲמִידוּ תַלְמִידִים הַרְבֵּה, וַעֲשׂוּ סְיָג לַתּוֹרָה:

הפתיחות של המשניות הבאות (מי קיבל ממי)

(ב) שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק הָיָה מִשְּׁיָרֵי כְנֶסֶת הַגְּדוֹלָה.

(ג) אַנְטִיגְנוֹס אִישׁ סוֹכוֹ קִבֵּל מִשִּׁמְעוֹן הַצַּדִּיק.

(ד) יוֹסֵי בֶן יוֹעֶזֶר אִישׁ צְרֵדָה וְיוֹסֵי בֶן יוֹחָנָן אִישׁ יְרוּשָׁלַיִם קִבְּלוּ מֵהֶם.

(ו) יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה וְנִתַּאי הָאַרְבֵּלִי קִבְּלוּ מֵהֶם.

(ח) יְהוּדָה בֶן טַבַּאי וְשִׁמְעוֹן בֶּן שָׁטָח קִבְּלוּ מֵהֶם.

(י) שְׁמַעְיָה וְאַבְטַלְיוֹן קִבְּלוּ מֵהֶם.

(יב) הִלֵּל וְשַׁמַּאי קִבְּלוּ מֵהֶם.

רע"ב (ר' עובדיה מברטנורא) על אבות א, א

מֹשֶׁה קִבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי. אוֹמֵר אֲנִי, לְפִי שֶׁמַּסֶּכֶת זוֹ אֵינָהּ מְיֻסֶּדֶת עַל פֵּרוּשׁ מִצְוָה מִמִּצְוֹת הַתּוֹרָה כִּשְׁאָר מַסֶּכְתּוֹת שֶׁבַּמִּשְׁנָה, אֶלָּא כֻּלָּהּ מוּסָרִים וּמִדּוֹת, וְחָכְמֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם גַּם כֵּן חִבְּרוּ סְפָרִים כְּמוֹ שֶׁבָּדוּ מִלִּבָּם בְּדַרְכֵי הַמּוּסָר כֵּיצַד יִתְנַהֵג הָאָדָם עִם חֲבֵרוֹ, לְפִיכָךְ הִתְחִיל הַתַּנָּא בְּמַסֶּכֶת זוֹ מֹשֶׁה קִבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי, לוֹמַר לְךָ שֶׁהַמִּדּוֹת וְהַמּוּסָרִים שֶׁבְּזוֹ הַמַּסֶּכְתָּא לֹא בָּדוּ אוֹתָם חַכְמֵי הַמִּשְׁנָה מִלִּבָּם, אֶלָּא אַף אֵלּוּ נֶאֶמְרוּ בְּסִינַי:

רע"ב (ר' עובדיה מברטנורא) על אבות א, א

מִסִּינַי. מִמִּי שֶׁנִּגְלָה בְּסִינַי:

⚖️ כתוב / מפרשים

בצד אחד מה שכתוב במשנה במפורש, ובצד השני פירוש, עם שם המפרש. הפירוש הוא דרך אחת להבין, לא חלק מהמשנה.

📜 **כתוב:** "מֹשֶׁה קִבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי, וּמְסָרָהּ לִיהוֹשֻׁעַ"

💭 **מפרשים:** הרע"ב: המסכת פותחת כך כדי ללמד שהמידות שבה "לֹא בָּדוּ אוֹתָם חַכְמֵי הַמִּשְׁנָה מִלִּבָּם, אֶלָּא אַף אֵלּוּ נֶאֶמְרוּ בְּסִינַי".

📜 **כתוב:** "מִסִּינַי"

💭 **מפרשים:** הרע"ב: "מִמִּי שֶׁנִּגְלָה בְּסִינַי", כלומר מה'.

📜 **כתוב:** "וַעֲשׂוּ סְיָג לַתּוֹרָה"

💭 **מפרשים:** הרע"ב: "גָּדֵר שֶׁלֹּא יָבֹא לִגַּע בְּאִסּוּר תּוֹרָה", ומביא דוגמה: "וּשְׁבוּת לְשַׁבָּת" (איסורים שחכמים הוסיפו בשבת).

📜 **כתוב:** "וְהַעֲמִידוּ תַּלְמִידִים הַרְבֵּה"

💭 **מפרשים:** הרע"ב: "שֶׁמְּלַמְּדִין תּוֹרָה לְכָל אָדָם", כלומר לא בוחרים רק את התלמידים המצטיינים.

👩‍🏫 מהלך השיעור (45 דקות)

חומרים: משנה (או דף המקורות מהעמוד הזה), דף עבודה, לוח

1. פתיחה: "טלפון שבור" ושאלת הניסוי המחשבתי (6 דקות)
2. קריאה מודרכת של משנה א: מי קיבל, ממי, ולמי מסר. מסמנים בשני צבעים את "קיבל" ואת "מסר" (10 דקות)
3. עבודה בזוגות: משלימים את שרשרת המסירה בדף העבודה לפי הפתיחות של המשניות (12 דקות)
4. שלוש העצות של אנשי כנסת הגדולה: לכל עצה דוגמה מבית הספר (למשל "סייג": לשים את הטלפון בתיק בזמן שיעורי בית, כדי לא להגיע לגלישה) (10 דקות)
5. הצגת השאלה הגדולה של היחידה, כרטיס יציאה (7 דקות)

💬 שאלות לדיון

הבנה (מה כתוב?)

1. למי מסר משה את התורה, ולמי מסר אותה יהושע?
2. מה שלושת הדברים שאמרו אנשי כנסת הגדולה?

פרשנות (מה זה אומר?)

1. למה, לפי הרע"ב, מסכת של מידות פותחת ב"משה קיבל תורה מסיני"? (זה פירוש שלו.)

2. מה ההבדל בין "קיבל" לבין "מסר"? למה צריך את שניהם כדי שהשרשרת תמשיך?

הערכה (מה דעתי?)

1. איזו משלוש העצות הכי חשובה בעיניכם לכיתה שלנו היום? נמקו.

🏁 סיכום השיעור

חוזרים לשאלת הפתיחה: מה צריך כדי שדבר חשוב יעבור בלי להשתבש? מחברים לתשובה של המשנה: "וְהַעֲמִידוּ תַלְמִידִים הַרְבֵּה". כל תלמיד כותב במשפט אחד: "דבר אחד שקיבלתי מהמשפחה שלי ואני רוצה למסור הלאה הוא..."

🎟️ כרטיס יציאה (2 דקות)

בסוף השיעור כל תלמיד כותב על פתק שתי שורות:

1. דבר אחד שלמדתי היום: _____
2. שאלה אחת שעדיין יש לי: _____

טיפ: פתחו את השיעור הבא בשתיים-שלוש מהשאלות הפתוחות.

💡 הערות למורה

שמות החכמים בפרק רבים. אין צורך לשנן אותם; מספיק שהתלמידים יראו את מבנה השרשרת: יחידים, ואחר כך זוגות. למתקשים: דף עם תמיכה ובו השרשרת חלקית ומחסן מילים. למתקדמים: לחפש בפרק משנה שבה חכם "קיבל" ואין אחריו "אומר" באותה משנה, ולהסביר למה (רמז: משנה ד).

📝 בדף העבודה

השלמת שרשרת המסירה עם מחסן מילים, התאמה בין שלוש העצות להסבר, 4 שאלות הבנה ופרשנות, שאלת "סייג" מהחיים ו★ שאלת אתגר. מחוון מלא בעמוד השני.

יש גם גרסה עם תמיכה (מחסן מילים, משפטי פתיחה, פחות שאלות, ומחוון משלה), ודף סיכום של עמוד אחד לתלמידים, להדבקה במחברת או לחזרה לפני מבחן.

מקורות

- משנה, אבות א, 1 (ספריא)
- רע"ב על אבות א, 1 (ספריא)

מחוון: שרשרת המסירה: מי קיבל ממי?

1. **חלק א:** סִינַי · יְהוֹשֻׁעַ · זְקֵנִים · נְבִיאִים · כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה · מְתוּנִים · תַּלְמִידִים · סְיָג. המילה המיותרת: כֹּהֲנִים.
2. **חלק ב:** (2) יהושע (4) אנשי כנסת הגדולה (5) שמעון הצדיק (6) אנטיגנוס (7) יוחנן (8) נתאי הארבלי (9) שמעון בן שטח (10) שמעיה (11) הלל ושמאי.
3. **חלק ג:** 1-ב, 2-ג, 3-א.
4. **חלק ד:** (1) "קיבל" הוא לקבל ממי שלפניך; "מסר" הוא להעביר הלאה למי שאחריך. כדי שהשרשרת תמשיך צריך את שניהם. (2) מקבלים "זוגות": שני חכמים בכל דור (יוסי ויוסי, יהושע בן פרחיה ונתאי, וכן הלאה). (3) כדי ללמד שהמידות שבמסכת לא הומצאו על ידי החכמים, אלא גם הן נאמרו בסיני. (4) "מִמִּי שֶׁנִּגְלָה בְּסִינַי", כלומר מה'.
5. **חלק ה:** תשובה אישית. לקבל כל סייג שהתלמיד מסביר ממה הוא שומר (למשל: לא לפתוח משחק לפני שמסיימים לימודים, כדי לא להישאר בו שעות).
6. ★ **אתגר:** תשובה פתוחה. כיוונים אפשריים: המילה "מסר" בהתחלה ובסוף מספיקה, והשאר מובן מאליו; או: ההדגשה היא על נקודות המפנה, מסיני לבני אדם ומהנביאים לחכמים. לקבל כל הסבר מנומק.